

Přehled volně prodejných přípravků používaných při léčbě aftů a stomatitidy

Mgr. Pavel Koktavý

Lékárna FN Olomouc

Afty a stomatitidy jsou relativně častá onemocnění. Jedná se o nemoci, které nebývají nebezpečné, ale způsobují pacientům značný diskomfort, ti potom často hledají radu a pomoc v lékárně.

Klíčová slova: afty, stomatitida.

Summary of OTC (over the counter) drugs and dietary supplements in treatment of aphthae and stomatitis

Aphthae and stomatitis are relatively common illnesses. The diseases are not life threatening, but they represent a serious discomfort for patients, who are looking for a help and consultation in pharmacy.

Key words: aphthae, stomatitis.

Dermatol. praxi 2010; 4(3): 168–170

Na sliznici dutiny ústní se může projevit celá řada různých onemocnění. Ta mohou souviset s chorobami kožními, ale může se také jednat o projevy alergií a infekcí či symptomy interních nemocí. Nejčastěji se setkáváme se zánětlivými onemocněními, která jsou vlastně analogií dermatitidy – cheilitida, stomatitida, glositida a gingivitida.

Cheilitidy

Záněty rtů různého původu, které se projevují zduřením a intenzivním zčervenáním rtů, spojeným s olupováním, mokváním a s výskytem ragád. Projevy mohou být různé intenzity – podle stadia zánětu. Příčinou vzniku cheilitid bývají infekční, fyzikální či chemické vlivy. **Cheilitis actinica** je zánět rtů způsobený ultrafialovým zářením, patří mezi prekancerózy. Projevu se bělavým zbarvením a ztlustěním rtů. **Cheilitidy iritační (arteficiální)** vznikají jako následek působení dráždivých vlivů. **Cheilitidy traumatické** jsou následkem různých traumat. Často se vyskytují také **kontaktní alergické cheilitidy**, ty bývají způsobeny kosmetikou, potravinami, hygienickými přípravky a jinými vlivy. Příčinou **infekčních cheilitid** bývá nejčastěji herpes simplex a stafylokoky. Tyto exogenní cheilitidy se léčí především eliminací příčiny a vysychavými obklady z borové vody nebo Jarischova roztoku. V akutní fázi kontaktních alergických cheilitid se používají kortikoidní masti a postupně se přechází na mastové základy. V případě infekčních cheilitid je možná také antibiotická léčba. **Cheilitis angularis (anguli infectiosi)** se projevuje jako jednostranná nebo oboustranná fisura a ragáda v ústních koutcích.

Jsou bolestivé a někdy krvácí. Příčinou bývají nejčastěji stafylokoky a kvasinky. Vznik zánětu ústního koutku může být podpořen hlubokým skusem, umělým chrupem, anémií, diabetem a také traumatizací při stomatologickém ošetření. Léčba spočívá nejčastěji v aplikaci genciánové violeti, borax-glycerinu, jodové tinktury a případně také antibiotických mastí. Vhodné je podání kyseliny listové, vitamínu B₆ a B₁₂ a zinku. **Cheilitis glandularis** se vyskytuje převážně u mužů v dolním rtu. Jedná se o vývojovou anomálii způsobenou hypertrofií mukózních žlázek na vnitřní ploše dolního rtu. Projevu se zarudlými, ale nebolestivými uzlíky, které obsahují hlen. Po infekci pyogenními bakteriemi se mění v chronickou purulentní formu se značným zbytněním rtu a bolestivostí. V terapii se uplatňuje celkové podávání antibiotik a kortikosteroidů. **Cheilitis granulomatosa** je recidivující onemocnění nejasné etiopatogeneze. Postihuje obvykle horní ret. Projevu se jako přechodné, později trvalé polštářovité zduření rtu. Histologicky se projevují znaky granulomatózního zánětu. V léčbě se uplatňují především kortikosteroidy.

Stomatitidy

Jsou zánětlivá onemocnění ústní sliznice s akutním, nebo chronickým průběhem. Projevují se nejčastěji na špičce a na hranách jazyka, sliznici tváří a na dásních. Příčiny vzniku stomatitid mohou být různé. **Fyzikální stomatitidy** vznikají působením vlivů mechanických (tlak protéz, vadných zubů, různá poranění), termických (opaření horkým nápojem) a chemickým působením kyselin, zásad a jiných leptavých

nebo dráždivých látek. **Alergické kontaktní stomatitidy** bývají vyvolány alergeny obsaženými v potravinách, lécích, ústních vodách, zubolékařských chemikáliích apod. Virové stomatitidy jsou způsobeny celou řadou virů. Nejčastěji se setkáváme se stomatitidami způsobenými virem herpes simplex. **Recidivující aftózní stomatitidy** patří k nejčastějším onemocněním dutiny ústní. Projevu se výsevem silně bolestivých kruhovitých nebo oválných erozí. Projevy se obvykle po 1–2 týdnech spontánně zhojí. Onemocnění má však velmi nepříjemné a dlouhodobě se opakující recidivy. Je poměrně časté hlavně u dětí a mladistvých, může však pokračovat i v dospělosti. Příčiny vzniku nejsou zcela jasné, uvažuje se o vlivech fyzikálních a chemických, o poruše imunity, nesprávné výživě, nervové labilitě a vlivech hormonálních. V léčbě se uplatňují hlavně výplachy heřmánkem, šalvějí a/nebo hypermanganem. Při vážnějším průběhu se mohou podávat lokálně kortikosteroidy a celkově vitaminy B₆, B₁₂ a kyselina listová.

Gingivitidy

Jedná se především o chronická onemocnění, méně často jsou to onemocnění akutní. Příčinou bývá hlavně nedostatečná péče o chrup (zubní povlak, zubní kámen), špatné zubní výplně a následná bakteriální infekce. Jedná se většinou o zánětlivou, degenerativně atrofickou formu parodontopatie. **Gingivitis ulcerosa** je způsobená mikroby *Bacillus fusiformis* a *Spirocheta buccalis* a projevuje se ve formě zarudnutí, zduření a tvorbou ulcerací na povrchu mezizubních papil a okrajů dásní. Postihuje nejčastěji mladé lidi mezi 16. až 24. rokem života.

V léčbě se uplatňují celkově podávaná antibiotika a výplachy peroxidem vodíku.

Glositidy

Záněty sliznice jazyka se mohou vyskytovat jako samostatná onemocnění a/nebo mohou doprovázet záněty ostatních ústních sliznic. Mohou být vyvolány exogenními faktory, podobně jako u cheilitid a stomatitid. Glositidy také mohou doprovázet některá celková onemocnění. V akutní fázi glositidy je jazyk zarudlý, zduřelý s ulceracemi, skvrnami a hypertrofickými papilami. Projevuje se pocitem pálení a bolest. V chronické fázi je jazyk zarudlý, ale vyhlazený s atrofií papil. Takový průběh má také **karenční glositida**, která se může vyskytovat u celé řady celkových onemocnění, například u perniciózní anémie (**Hunterova glositis**), u ariflovinózy, pelagry, sprue, u anémií vyvolaných parazity, diabetes mellitus a jiných.

Na sliznici dutiny ústní se také mohou vyskytnout projevy závažných autoimunitních dermatóz (puchýřnaté choroby, lupus erythematosus), erythema exsudativum multiforme, lichenu, polékových reakcí aj.

V lékárně se setkáváme poměrně často se zájmem pacientů o pomoc při léčbě aftů a méně závažných druhů stomatitidy. K léčbě aftů lze použít různé pastilky, bylinné extrakty, ústní vody a gely, které mají antiseptický a protizánětlivý účinek, zmírňují bolest způsobenou afťy a napomáhají hojení. Dále je vhodné podpořit imunitu vitamínem C a zvýšit příjem vitamínů skupiny B. Léčba stomatitidy je v podstatě stejná jako léčba aftů. Závažnější formy aftů a stomatitidy, především ty, které mají velký rozsah a jsou doprovázeny horečkou, častým a opakovaným výskytem a příliš velkou bolestí, nejsou vhodné k samoléčení a je třeba vyhledat odbornou lékařskou pomoc. Spektrum volně prodejných přípravků pro léčbu aftů a stomatitid je široké, jsou mezi nimi registrované léčivé přípravky, potravní doplňky i prostředky pro hygienu úst. Z tohoto spektra jsou uvedeny v článku především ty nejčastěji používané.

Corsodyl roztok – je registrovaný léčivý přípravek, vyráběný firmou GLAXO SMITH KLINE. Obsahuje účinnou látku chlorhexidin diglukonát v koncentraci 0,1 % a/nebo 0,2 %. Působí proti grampozitivním i gramnegativním bakteriím, kvasinkám i dermatofytickým plísním a lipofilním virům. Používá se k léčbě aftů, prevenci i léčbě zánětu dásní, k podpoře hojení dásní po chirurgických zákrocích a při plísňových onemocněních dutiny ústní. Při používání tohoto roztoku může dojít ke zbarvení jazyka a zubů.

Toto zbarvení však zmizí po ukončení léčby. Při léčbě se může přechodně vyskytnout také pálení jazyka a změny chuti. Corsodyl aplikujeme neředěný a/nebo ho můžeme ředit vodou. Roztokem se pak dvakrát denně 10 ml asi jednu minutu proplachují ústa. Léčba aftů a plísňových infekcí v dutině ústní by měla trvat ještě dva dny po vymizení příznaků. Pro léčbu gingivitidy se doporučuje používat přípravek asi jeden měsíc. Roztok je určen pro dospělé i pro děti. Corsodyl se nesmí polykat.

Herbadent roztok na dásně – obsahuje kyselinu salicylovou, kyselinu boritou a extrakt z **několika léčivých rostlin – řepíku, nátržníku, šalvěje a heřmánku, doplněný o mátovou, fenyklovou a hřebíčkovou silici**. Kombinace extraktů a silic léčivých rostlin zvyšuje antimikrobiální účinnost. Herbadent roztok na dásně navíc obsahuje anestetikum benzokain. Je proto vhodný při jakýchkoliv bolestivých stavech v dutině ústní. Používá se především pro léčbu aftů, zánětů dásní, ale také oparů a otlaků. Používá se neředěný. Aplikuje se pomocí vatové tyčinky přímo na bolestivé místo několikrát denně. Patří mezi registrovaná léčiva, vyrábí ho společnost AURA Medical. Herbadent je k dispozici také jako gel.

Stopangin roztok – je registrovaný léčivý přípravek s desinfekčním a mírně anestetickým účinkem. Je určen ke kloktání a k výplachům dutiny ústní. Obsahuje účinnou látku hexetidin 1 mg v 1 ml. Používá se při zánětlivých a infekčních onemocněních dutiny ústní. Obvykle se 2–5krát denně kloktá 1 lžičce neředěného roztoku. Roztok se nesmí polykat. Z nežádoucích účinků se může vyskytnout pálení a svědění jazyka a pokožky kolem úst a změny chuti a čichu. Tyto účinky většinou po krátké době vymizí. Přípravek je určen pro dospělé a pro děti od 6 let. Výrobce je IVAX. Stopangin je k dispozici také jako sprej.

Florsalmin – je extrakt ze šalvěje lékařské (1:6,6), který obsahuje třísloviny, polyfenolické kyseliny a silice. Má antibakteriální a protizánětlivý účinek. Účinkuje především na grampozitivní bakterie a v menší míře účinkuje i na bakterie gramnegativní. Je vhodný k léčbě zánětlivých onemocnění dutiny ústní, dásní, hltanu, jako podpůrná léčba při angíně a po chirurgických zákrocích v dutině ústní. Používá se třikrát denně půl čajové lžičky do 150 ml teplé vody. Neměl by se používat před jídlem. Nesmí se používat při precitlivlosti na šalvěj. Je to registrované léčivo. Výrobce je Zentiva a. s.

Jox – koncentrát pro přípravu kloktadla – je registrovaný léčivý přípravek vyráběný firmou

IVAX. Obsahuje jako hlavní léčivou látku povidon jód (Povidonum Iodatum 85 mg v 1 ml) a allantoin (Allantoinum 1 mg v 1 ml). Jód má antibakteriální, antimykotické a antivirové účinky, allantoin působí protizánětlivě. Používá se k léčbě zánětlivých a infekčních onemocnění dutiny ústní, jazyka, hltanu a mandlí. Přípravek se ředí vodou v poměru 1:20, nebo 1:40 a 2–4krát denně se jím vyplachují ústa, nebo se používá ke kloktání. Vždy s odstupem alespoň 4 hodiny od předchozí aplikace. Přípravek je určen pro děti od 6 let a pro dospělé. Nesmí se používat při precitlivlosti na jód, při zvýšené funkci štítné žlázy a při srdeční nedostatečnosti. Nesmí se podávat v těhotenství a při kojení. Z nežádoucích účinků se mohou někdy projevit vyrážka, zarudnutí a pocit horka. Jox je k dispozici také jako sprej.

Orofar sprej – se používá k léčbě zánětů dutiny ústní a hrdla, při léčbě stomatitidy, aftů a zánětu dásní. Účinné látky jsou tu benzoxonium chlorid 2 mg/ml a lidocain hydrochlorid. 1,5 mg/ml. Má bakteriostatické a baktericidní účinky. Působí především proti grampozitivním a méně proti gramnegativním bakteriím. Orofar sprej se aplikuje 3–6x denně 4 vstřiky. Nedoporučuje se podávat dětem mladším 4 let. Nesmí se používat při precitlivlosti na kvarterní amonium a lidokain. Při užívání delším než 2 týdny, se může vyskytnout hnědé zbarvení jazyka či zubů. Orofar je k dispozici také ve formě pastilek. Jedná se o registrovaný léčivý přípravek vyráběný firmou Novartis s. r. o.

Kamistad senzitiv – je registrovaný léčivý přípravek ve formě ústního gelu. Obsahuje 20 mg lidokainu a 185 mg heřmánkového extraktu v 1 g gelu. Má antibakteriální, anestetické a protizánětlivé účinky. Je vhodný pro léčbu zánětů dásní, puchýřků a otlaků. Gel se nanáší přímo na postižené místo třikrát denně asi půlcentimetrový proužek. Neměl by se používat více než sedm dní. Nesmí se používat při precitlivlosti na lidokain a heřmánek. Výrobce je STADA Arzneimittel AG.

Mundisal gel – je registrovaný léčivý přípravek, který obsahuje účinnou látku cholinsalicylát (87,1 mg v 1 g gelu). Má analgetický a antiflogistický účinek a rychle se vstřebává. Účinek se dostaví zpravidla za 2–3 minuty a trvá až 3 hodiny. Používá se při aftech, zánětech a poraněních v dutině ústní a při prořezávání zubů. Gel se nanáší přímo na postižené místo asi jeden centimetr dlouhý proužek 3–4krát denně. Nesmí se používat při alergii na salicyláty. Výrobce je Mundipharma GmbH.

Solcoseryl orální pasta – je léčivý přípravek obsahující deproteinovaný hemodialyzát telecí

krve, který podporuje hojení poškozené tkáně a lauromakrogol, který způsobuje znečistlivění. Přípravek vytváří na sliznici dutiny ústní dlouhodobý ochranný povlak a ten brání podráždění problematických míst. Je to přípravek určený k léčbě bolestivých a zánětlivých onemocnění dutiny ústní, především aftů, zánětů dásní, oparů, otlaků způsobených umělým chrupem a bolestí spojených s prořezáváním zubů. Solcoseryl se nanáší přímo na postižené místo 3–5krát denně asi půlcentimetrový proužek. Obvyklá doba použití je 3–5 dní. Výrobce tohoto přípravku je Valeant Pharmaceutical Germany.

Septofort – jsou pastilky na desinfekci dutiny ústní a krku. Účinná látka je biguanidové antiseptikum chlorhexidin diglukonát 2 mg v jedné pastilce. Má baktericidní a bakteriostatické účinky na grampozitivní i gramnegativní bakterie. Přípravek je určen především k prevenci a lokální léčbě infekcí dutiny ústní a horních cest dýchacích (afly, záněty dásní, jazyka, nosohltanu). Přípravek mohou užívat děti od 5 let, mladiství i dospělí. Dospělí užívají 3× denně 1 pastilku a děti 2× denně 1/2–1 pastilku. Po užití pastilky se doporučuje nejíst a nepít alespoň 2 hodiny. Pastilky se mají užívat ještě 2–3 dny po ústupu obtíží. Při delším užívání se může objevit žlutohnědé zbarvení zubů a jazyka. Nesmí se používat při přecitlivělosti na chlorhexidin, sorbitol a aspartam. Septofort je registrovaný léčivý přípravek vyráběný firmou Walmark a.s.

Tantum Verde – jsou pastilky obsahující účinnou látku benzydamin hydrochlorid (3 mg v jedné pastilce). Mají antibakteriální a antimykotický účinek, působí mírně anesteticky a usnadňují polykání. Používají se k symptomatické léčbě zánětlivých projevů v ústní dutině a hltanu (afly, stomatitida, parodontitida, tonzilitida, gingivitida, glositida, faryngitida) a také jako podpůrná léčba po zákrocích v dutině ústní. Pastilky se rozpouštějí v ústech obvykle až 6× denně 1 pastilka. Mohou je užívat dospělí a děti od 4 let. Bezprostředně po podání pastilky se může objevit pocit trnutí v krku a ústech. Tento účinek však po krátké době odezní. Výrobce tohoto registrovaného léčivého přípravku je Medicom International s.r.o. Tantum Verde je také ve formě spreje.

Aftosine – je ústní voda obsahující kombinaci výluhů ženšenu, třezalky tečkované

a kramerie trojmužné. Má hojivé, dezinfekční a osvěžující účinky. Pomáhá urychlit hojení aftů, zmenšuje riziko vzniku zánětů dásní a potlačuje krvácení. Aplikuje se 3krát denně pomocí vatového tamponu přímo na afly, nebo se připraví roztok – 1 lžička aftosinu do 2 dcl vlažné vody a ten se 3krát denně kloktá. Výrobce je společnost Olimpex.

Alocclair – ústní voda s výtažkem z aloe vera vytváří ochranný film, který přilne ke sliznici dutiny ústní a chrání aftózní vřidky před dalším drážděním. Alocclair napomáhá hojení aftů, drobných poranění úst a otlaků. Přípravkem Alocclair se 3–4krát denně 10 ml proplachují ústa po dobu jedné minuty. Alocclair je i ve formě gelu, ten se nanáší přímo na afly prostřednictvím aplikátoru. Po dobu jedné hodiny od aplikace by se nemělo nic jíst ani pít. Výrobce je Sinclair Pharma. Alocclair se vyrábí také ve formě gelu.

Lakinal tinktura – je to preparát rostlinného původu, který obsahuje výtažek z meduňky lékařské (*Melissa officinalis*). Má protivirový účinek, působí především vůči viru Herpes simplex a také tlumí bolest v místě aplikace. Na postižené místo se aplikuje se neředěný roztok obvykle 4krát denně. Výrobce je Zentiva a.s.

GreptoSept kapky – obsahují výtažek z grapefruitových jadérek (bioflavonoidy, glykosidy, proteiny). Mají antiseptické, antibakteriální, dezinfekční a fungicidní účinky. Je to vhodný doplněk při prevenci a léčbě aftů, oparů a při zánětu dásní. Používá se 5–10 kapek extraktu do sklenice vody, připraví se roztok a tím se 3–4krát denně vyplachují ústa, nebo se 1–2 kapky nanesou přímo na vlhký zubní kartáček a 3krát denně se jemně aplikují na dásně. Výrobce RTJ Group.

Cannadent sérum – obsahuje konopný olej, arniku, hřebíček a čajovníkový olej. Pomáhá proti aftům, zánětům dutiny ústní, otlakům, popraskaným rtům a oparům. Má antibakteriální, dezinfekční, regenerační a zklidňující účinky. Na postižená místa se nanáší neředěný podle potřeby i několikrát denně. Vyrábí ho společnost Cannaderm.

ALTERMED Australian Tea tree oil – je 100% čistý esenciální olej ze stromu *Melaleuca alternifolia*. Má silné antiseptické, antibakteriální a antimykotické účinky. Užívá se nejenom na afly, ale také při ústních koutcích, zánětech

dásní a při onemocnění horních cest dýchacích. Na afly se nanáší vatovým tampónem 2–4krát denně, na záněty dásní se aplikuje roztok 5 kapek v 0,5 dcl vody. Výrobce Altermed.

Doplňky stravy a vitaminy

B-komplex Zentiva – jsou tablety obsahující vitaminy řady B (thiamin, riboflavin, niacin, kyselina listová, kyselina panthotenová, pyridoxin, biotin, cholin, inositol, kobalamin). Má široké použití. Je vhodný při stresu a při zvýšené tělesné námaze, kožních problémech, neurologických onemocněních, únavě, hojení ran, oparech, při snížené imunitě a mnoha dalších potížích. Užívá se 3krát denně 1 tableta.

GS Echinacea FORTE s vitaminem C a zinkem – jedná se o doplněk stravy, který podporuje zvýšení obranyschopnosti organismu. Obsahuje extrakt z třapatky nachové (*Echinacea purpurea*) a třapatky úzkolisté (*Echinacea angustifolia*), vitamin C a zinek. Echinacea má široké využití k léčení špatně se hojících ran, zažívacích obtíží, nachlazení a infekčních onemocnění. Vitamin C a zinek zlepšují imunitu organismu a zvyšují účinnost přípravku. Užívá se jedna tableta denně. Tento potravní doplněk vyrábí společnost Green-Swan Pharmaceuticals.

Literatura

1. Štokr J, et al. Dermatovenerologie. Praha: Galén, 2008.
2. Buček M, et al. Kapitoly z dermatovenerologie část A. Olomouc: UP Olomouc, 2003.
3. Dittrichová D, et al. Repetitorium dermatovenerologie. Olomouc: EPAVA, 2002.
4. Jirásek L. Dermatovenerologie pro stomatologii. Praha: Avicenum, 1989.
5. AISLP a údaje výrobce uvedené u jednotlivých přípravků.

Mgr. Pavel Koktavý

Lékárna FN Olomouc
I. P. Pavlova 6, 775 20 Olomouc
pavel.koktavy@seznam.cz

